

ФОРМУВАННЯ ЗАКОННОГО СКЛАДУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

FORMING A LEGITIMATE PART OF THE JURY TRIAL IN CRIMINAL PROCEDURE OF UKRAINE

Крикунов О.В.,
к.ю.н., доцент,

доцент кафедри кримінального права і процесу
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Денісова Г.В.,
к.ю.н., доцент,

доцент кафедри спеціальних юридичних дисциплін
Рівненський інститут права
Київського університету права Національної академії наук України

У статті досліджено законодавче регулювання та наукові підходи щодо формування законного складу суду присяжних через їх відбір. Проаналізовано підстави для самовідводу, відводу, увільнення та усунення присяжного від участі в судовому розгляді кримінального провадження. З'ясовано процесуальний порядок заявлення та вирішення самовідводу, відводу присяжного в кримінальному судочинстві, процесуальні наслідки задоволення самовідводу, відводу присяжного. Обґрунтовано та сформульовано доповнення чинного кримінально-процесуального законодавства.

Ключові слова: законний склад суду, суд присяжних, відвід, самовідвід, присяжний, суддя, кримінальне провадження.

В статье исследованы законодательное регулирование и научные подходы к формированию законного состава суда присяжных через их отбор. Проанализированы основания для самоотвода, отвода, освобождения и устранения присяжного от участия в судебном разбирательстве уголовного производства. Выявлены процессуальный порядок заявления и разрешения самоотвода, отвода присяжного в уголовном судопроизводстве, процессуальные последствия удовлетворения самоотвода, отвода присяжного. Обоснованы и сформулированы дополнения действующего уголовно-процессуального законодательства.

Ключевые слова: законный состав суда, суд присяжных, отвод, самоотвод, присяжный судья, уголовное производство.

The right to the jury trial can be realized by the accused, who is charged with an offense for which the life sentence is prescribed, regardless of whether it can be assigned to a person due to restrictions set out in the Criminal Code of Ukraine.

Forming a jury trial is a complex procedure that includes both organizational and procedural measures.

Key words: legal structure of the court, jury trial, withdrawal, rejection, jury, judge, criminal proceedings.

У ст. 126 Конституції України закріплено, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [1]. Ця демократична норма у системі права України повноцінно була реалізована лише через шістнадцять років із прийняттям у 2012 р. чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [2], у параграфі 2 глави 30 якого нарешті було закріплено процедуру діяльності суду присяжних. Не вдаючись до аналізу вітчизняної концепції суду присяжних, слід вказати, що він повинен бути законним (як з точки зору кількості, так і «якості» членів колегії) та неупередженим. Цьому завданню присвячено положення Закону України «Про судоустрій та статус суддів» (далі – Закон) [3], які визначають вимоги, яким має відповідати кандидат у присяжні. У КПК України є низка загальних та спеціальних норм, які регулюють процедуру відбору присяжних, формування законного складу суду присяжних. Проте якість законодавчого регулювання вказаних аспектів дозволяє висловлювати критику. Слід вказати на прогалини у правовому полі нашого дослідження. Це обумовило звернення уваги на проблеми порядку формування законного складу суду присяжних у кримінальному процесі України.

Дослідженням цих питань займалися Л. Б. Алексєєва, С. Є. Віцин, Б. Д. Завідов, Е. Ф. Куцова, В. М. Лебедєв, І. Б. Михайловська, М. В. Немитіна, І. Л. Петрухін, А. А. Солодков та інші науковці. Проте, вченими висловлено багато положень, що у даний час морально застаріли, є дискусійними.

Метою статті є спроба наукового аналізу правового регулювання процедури формування законного складу суду присяжних, співставлення наукових підходів щодо чинників, які обумовлюють об'єктивність присяжного, підстав

та процесуального порядку заявлення, вирішення самовідводу, відводу присяжному.

На нашу думку, коректним є висновок А. А. Солодкова про те, що право на суд присяжних має значення гарантії забезпечення фундаментального права кожного на справедливий суд, що закріплено у ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. [4]. Однак за чинним КПК України право на вирішення кримінального провадження судом присяжних передбачене для доволі обмеженого кола обвинувачених. Адже першим кроком у формуванні суду присяжних по конкретному провадженню є заявлення клопотання обвинуваченим, якому інкримінують вчинення злочинів, за які передбачене довічне позбавлення волі (ч. 3 ст. 31 КПК України).

Аспект здійснення судового провадження судом присяжних потребує дослідження деяких матеріально-правових норм. Насамперед, ч. 2 ст. 64 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачені обмеження щодо застосування довічного позбавлення волі для певних категорій осіб. Крім того, Законом України від 07 вересня 2016 р. № 1492 ст. 68 КК України було доповнено ч. 4, що значно обмежила можливість застосування довічного позбавлення волі за вчинення готування до злочину та вчинення замаху на злочин (крім випадків вчинення злочинів, передбачених у ст. 109–114-1, 437–439, ч. 1 ст. 442 та ст. 443 КК України). На перший погляд може видатися, що стосовно вказаних у ч. 2 ст. 64 КК України категорій осіб та при обвинуваченні у переважній більшості незакінчених злочинів утворення суду присяжних не можливе. Проте такий висновок не сумісний із засадою доступу до правосуддя, згідно із якою кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на

підставі закону (ст. 21 КПК України). На нашу думку, з цього виходив Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, який у Листі «Про деякі питання здійснення кримінального провадження в суді першої інстанції судом присяжних» від 18 січня 2017 р. роз'яснив нижчестоящим судам, що право на суд присяжних зберігається у обвинуваченого, який обвинувачується у вчиненні відповідного злочину, незалежно від його суб'єктивних характеристик (особа, що вчинила злочин, у віці до 18 років або понад 65 років, жінка в стані вагітності) чи стадії вчиненого злочину (готування до злочину, замах на злочин чи закінчений злочин) [5].

Здійснення права обвинуваченого на розгляд справи судом присяжних передбачає виконання прокурором та головуючим суддею відповідних процесуальних обов'язків. Реалізація обвинуваченим права на розгляд справи судом присяжних здійснюється за допомогою клопотання (ч. 2 ст. 384 КПК України).

Загальний статус присяжного викладено у ст. 63 Закону.

Згідно із ч. 1 ст. 387 КПК України після відкриття судового засідання здійснюється така процесуальна дія, як відбір присяжних. З цього приводу Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ роз'яснив, що головуючий повинен оголосити присутнім про те, що у зв'язку із заявленням обвинуваченим клопотання про розгляд кримінального провадження судом присяжних, яке було задоволено ухвалою суду, судовий розгляд проводиться судом присяжних (двома професійними суддями та трьома присяжними). Після цього головуючий називає прізвища суддів, які входять до складу суду присяжних, та прізвища семи присяжних, визначених відповідно до ч. 1 ст. 385 КПК України автоматизованою системою документообігу суду, з числа яких у порядку, передбаченому ст. 387 КПК України, необхідно здійснити відбір трьох основних та двох запасних присяжних [7].

Повідомивши присяжним, яке провадження підлягає розгляду, головуючий роз'яснює їм права та обов'язки (ст. 386 КПК України) і умови їх участі в судовому розгляді. Право заявити про неможливість участі в судовому розгляді має кожен із присяжних, вказавши на причину цього, та заявити собі самовідвід (ч. 2 ст. 387 КПК України). На нашу думку, неможливість участі в судовому розгляді у статусі присяжного визначається існуванням розглянутих вище обставин, які перешкоджають включенню особи до списку присяжних (ч. 1-2 ст. 65 Закону), та обставин, які виключають участь особи як присяжного у розгляді (ст. 75-76 КПК України). Зокрема, присяжний не може брати участь у кримінальному провадженні: 1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, близьким родичем чи членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача; 2) якщо він брав участь у цьому провадженні як свідок, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник; вирішував цю справу як суддя; 3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї зацікавлені в результатах провадження; 4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості; 5) у випадку порушення порядку використання автоматизованої системи документообігу суду для визначення присяжного для розгляду справи; 6) якщо він є родичем інших суддів, присяжних у складі судової колегії.

З приводу двох останніх підстав для самовідводу, відводу присяжного вважаємо звернути увагу на ч. 8 ст. 61 Закону, згідно із якою до осіб, з якими у судді є родинні зв'язки, належать: 1) особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суддею (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суддею не мають характеру сімейних), у т. ч. особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі

з суддею; 2) незалежно від зазначених вище умов – чоловік, дружина, а також родичі кожного з подружжя чи родичі осіб, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі з суддею (батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, двоюрідний брат, двоюрідна сестра, усиновлювач, усиновлений).

Слід вказати, що до інших обставин, які викликають сумнів у неупередженості присяжного, традиційно відносять негативні чи позитивні відносини із учасниками справи; минулу чи існуючу службу, майнову залежність; публічні виступи, висловлення у засобах масової інформації щодо вини або невинуватості обвинуваченого, поведінки потерпілого тощо. Разом із цим, дослідники інституту суду присяжних окремо висловлюють загальне бачення щодо ризику участі у вирішенні провадження присяжного: 1) на якого було здійснено незаконний вплив; 2) який обізнаний із обставинами справи із непроцесуальних джерел. Ці обставини забезпечують сторонам можливість збереження у складі присяжних не тільки осіб неупереджених, здатних брати участь в правосудді за критеріями фізичного, психічного стану, морального виховання і з особистих мотивів, але і тих, кому сторона процесу може довіряти [8, с. 12; 9, с. 67].

Варто вказати, що законодавець враховує ризик незаконного впливу на присяжного у ст. 389 КПК України. Проте, на нашу думку, розглядає його досить звужено через заборону прокурору, обвинуваченому, потерпілому та іншим учасникам кримінального провадження спілкуватися з присяжними інакше, ніж у порядку, передбаченому КПК України, протягом усього судового розгляду. Якщо така заборона була порушена, то виникає аналізована підстава для відводу присяжного. У разі незастосування сторонами права на відвід присяжний може бути усунутий від подальшої участі в судовому розгляді кримінального провадження за ініціативою головуючого (ч. 2 ст. 390 КПК України).

Позасудова обізнаність присяжного із обставинами справи, що може впливати на його об'єктивність при вирішенні справи, на жаль, прямо у чинному КПК України не врахована. Щоправда, у п. 4, 5 ч. 2 ст. 386 КПК України на присяжного покладено обов'язок не спілкуватися без дозволу головуючого з особами, що не входять до складу суду, стосовно суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього та не збирати відомості, що стосуються кримінального провадження, поза судовим засіданням.

Ми погоджуємося із тим, що оптимальним є такий стан, коли присяжним нічого не було відомо про подію злочину, про її розслідування. Однак в умовах активності засобів масової інформації, масштабів міста, району обізнаність у справі може бути вище бажаної. Передсудовий ажіотаж ускладнює пошук такого складу присяжних, які б ще не були знайомі з фактами по даній справі і у яких би ще не сформувалась з цього приводу власна думка. Для підбору саме такого неупередженого складу присяжних проведення процесу може бути перенесене до іншої місцевості [8, с. 13]. Тому у кримінальних провадженнях, які викликають підвищений суспільний інтерес, задача судді і сторін полягає у з'ясуванні того, що присяжному відомо про подію чи справу, винуватість певних осіб та чи склалася у нього думка з цього приводу і яка саме [9, с. 80].

Отже, якщо присяжний знає про обставини, які згідно із законодавством виключають його участь у вирішенні кримінального провадження, то він зобов'язаний заявити самовідвід (ч. 1 ст. 75 КПК України). Якщо таких імперативних перешкод для участі у статусі присяжного немає, то присяжний має право просити про увільнення від участі у провадженні, посилюючись на обставини, які вказані у ст. 66 Закону.

Нами було виявлено цікавий випадок у судовій практиці. При розгляді справи № 396/899/14-к у Маловисківському районному суді Кіровоградської області обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення за п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України заявив відвід чотирьом присяжним, посилаючись на те, що всі присяжні працюють в дошкільних навчальних закладах, мають подібну освіту, виховання, світогляд, а тому будуть упереджено ставитися до нього. Присяжна ОСОБА_7 в судовому засіданні пояснила, що дійсно вона не здатна об'єктивно виконувати обов'язки присяжного у зв'язку з тим, що вона є релігійно віруючою особою і не має права судити іншу особу. Заяву обвинуваченого про відвід присяжних суд задовольнив частково, відхиливши відвід присяжним ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_8 та задовольнивши відвід ОСОБА_7 [10].

Найбільший ступінь суддівської дискреції закладено у таку підставу для увільнення від виконання обов'язку присяжного, як визнання головною причиною інших поважних причин, на які посилається присяжний. На думку В. М. Лебедева, це має місце, якщо присяжний вказує на те, що він, наприклад, за психічним, емоційним станом або внаслідок прихованої фізичної вади не здатний витримати нервові і фізичні навантаження, які пов'язані зі складною і нерідко тривалою судовою процедурою, через зайнятість у зв'язку з хворобою близьких родичів; наявність позаслужбових громадянських обов'язків в екстремальних умовах (в звичайних – пріоритет належить участі в суді у статусі присяжного) [9, с. 71-72].

Головуючий з'ясовує, чи немає передбачених КПК України або законом підстав, які перешкоджають залученню громадянина в якості присяжного або є підставою для звільнення окремих присяжних від виконання їх обов'язків за їх усними чи письмовими заявами, поданими до початку виконання цих обов'язків (ч. 3 ст. 66 Закону, ч. 3 ст. 387 КПК України).

Якщо присяжний не навів обставин, які є підставою для самовідводу чи увільнення від виконання обов'язків, то для з'ясування обставин, що можуть перешкоджати участі присяжного в судовому розгляді, прокурор, потерпілий, обвинувачений з дозволу головуючого можуть ставити присяжним відповідні запитання (ч. 3 ст. 387 КПК України). Очевидно, що ця процесуальна дія пов'язана із правом осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні на заявленні мотивованого відводу (ч. 2 ст. 80, ч. 1 ст. 344 КПК України). Тому варто вказати, що право задавати питання присяжному також повинні мати цивільний позивач, відповідач, законні представники, представники та захисники, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження. Тому вказані норми КПК України мають бути уніфіковані шляхом доповнення ч. 3 ст. 387 КПК України.

Орієнтиром при формуванні питань присяжним є визначення їх незалежності та відсутності обставин, які ставлять під сумнів їх здатність вирішувати кримінальне провадження неупереджено з процесуальних позицій конкретної сторони. Ми підтримуємо думку І. Л. Петрухіна, В. М. Лебедева, які вважають, що право сторін на опитування присяжних дозволяє їм ставити питання про виключення із їх складу усіх, в чий неупередженості вони хоча б трохи сумніваються. Особи, які заслуговують найбільшої довіри сторін, стають їх обранцями [9, с. 67; 11, с. 449].

Саме тому присяжний зобов'язаний правдиво відповісти на запитання головуючого і учасників судового провадження щодо можливих перешкод, передбачених законодавством, для його участі в судовому розгляді, його стосунків з особами, які беруть участь у кримінальному провадженні, що підлягає розгляду, та поінформованості про його обставини, а також на вимогу головуючого подати необхідну інформацію про себе (п. 1 ч. 2 ст. 386 КПК України).

Оскільки питання присяжним можуть бути пов'язані із їх приватним (особистим та сімейним) життям, слушною

видається думка про те, що не на всі питання присяжні повинні відповідати гласно. Є такі питання, відповіді на які доцільно з етичних міркувань давати біля суддівського столу. В цьому випадку суду варто запросити до свого столу відповідного присяжного і сторону, яка задала питання, і вони разом обговорюють відповідь, а при потребі також і питання про можливий відвід [12, с. 52].

Заяви про відвід присяжного під час судового провадження повинні подаватися на етапі відкриття судового розгляду. Подання заяви про відвід після початку дослідження обставин справи, доказів допускається лише у випадках, якщо підстава для відводу стала відома пізніше вказаного моменту.

Слід вказати, що законодавство іноземних країн (США, Великобританії) передбачає право як на мотивований, так і на немотивований відвід присяжних на основі цілком вільного суб'єктивного вибору сторонами членів судової колегії. Вітчизняний законодавець передбачив, що заява про відвід присяжного повинна бути мотивованою (ст. 80 КПК України), тобто містити посилання на існування конкретних обставин, що виключають участь особи у статусі присяжного згідно із законодавством, із наведенням підтверджуючих фактів, вказівкою джерела цієї інформації. Немотивований характер заяви про відвід дає підстави для відмови у їх задоволенні. Так, у справі № 441/245/14-к захисник обвинуваченого в судовому засіданні заявив відвід усьому складу колегії Сихівського районного суду м. Львова та присяжним, мотивуючи тим, що суд порушує право обвинуваченого на захист, що виразилось у ненаданні в повному обсязі можливості ознайомитись з матеріалами справи. У задоволенні відводу було відмовлено за відсутності підстав, що вказані у ст.ст. 75-79 КПК України [13]. У іншому провадженні Маловисківський районний суд Кіровоградської області, вирішуючи справу № 396/899/14-к, у судовому засіданні відмовив у задоволенні заяви захисника про відвід присяжного за відсутністю підстав для відводу, передбачених ст. 75 КПК України, оскільки захисник посилалась на те, що присяжний має той самий фах, що й інші присяжні [10].

При розгляді відводу має бути вислухана особа, якій заявлено відвід, якщо вона бажає дати пояснення, а також думка осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні (ст. 81 КПК України). Після заслуховування думок сторін, пояснень присяжного суду належить прийняти рішення за заявами про самовідвід, відвід присяжного [14, с. 94].

Увільнення від виконання обов'язків присяжного внаслідок відводу (самовідводу) у конкретній справі здійснюється в порядку, встановленому процесуальним законом або за поданням головуючого судді (ст. 66 Закону). Слід вказати, що стосовно аналізованої ситуації має бути застосовано не загальну норму, яка визначає процедуру вирішення відводів (ч. 1-2 ст. 81 КПК України), а спеціальну норму, яка враховує особливості формування складу суду присяжних (ч. 5 ст. 387 КПК України). Відповідна процедура передбачає, що усі питання, пов'язані зі звільненням присяжних від участі в розгляді кримінального провадження, а також із самовідводом і відводом присяжних, вирішуються ухвалою суду у складі двох професійних суддів, що ухвалюється після проведення наради на місці без виходу до нарадчої кімнати, крім випадків, коли вихід до нарадчої кімнати буде визнаний судом необхідним. У разі якщо судді не прийшли до одноголосного рішення щодо вирішення питання, пов'язаного зі звільненням присяжного від участі в розгляді кримінального провадження або самовідводом чи відводом присяжного, присяжний вважається звільненим від участі в розгляді кримінального провадження або відведенням.

Ухвала суду щодо заяви про самовідвід, відвід присяжного має бути мотивована. Вона може бути проголошена усно із фіксацією у журналі та на фонограмі судового засідання, якщо суд не видался до нарадчої кімнати. Ухвала,

що виносилася у нарадчій кімнаті, повинна викладатися у письмовій формі і приєднується до матеріалів провадження після її проголошення.

Якщо присяжних після з'ясування їх можливості брати участь у провадженні залишилося більше п'яти, то три основних та два запасних присяжних визначаються за допомогою автоматизованої системи документообігу суду з числа присяжних, що не були звільнені або відведені від участі в розгляді справи (ч. 8 ст. 387 КПК України). Про автоматичне визначення присяжних формується відповідний звіт (п. 2.2.6 Положення про автоматизовану систему документообігу суду) [6].

Якщо в результаті вирішення самовідводів та відводів присяжних залишилося менше необхідної для участі в судовому розгляді кількості, секретар судового засідання за вказівкою головуючого викликає присяжних додатково. У судовому засіданні оголошується перерва до прибуття присяжних засідателів і визначається час та дата наступного судового засідання [15, с. 129].

Подальший відбір присяжних здійснюється згідно із ч. 2-4 ст. 387 КПК України до виконання вимог КПК України про кількісний та якісний склад суду присяжних.

Завершується формування законного складу суду присяжних занесенням до журналу судового засідання прізвищ відібраних основних і запасних присяжних в тому порядку, в якому їх було відібрано. За пропозицією головуючого кожен присяжний індивідуально складає присягу та підтверджує, що права, обов'язки та компетенція йому зрозумілі (ст. 388 КПК України).

Право на суд присяжних є гарантією забезпечення фундаментального права обвинуваченого на справедливий суд. Це право може бути реалізоване обвинуваченим, якому інкримінують вчинення злочину, за який передбачене довічне позбавлення волі, незалежно від того, чи може бути воно призначене певній особі з огляду на обмеження, встановлені у КК України.

Формування суду присяжних засідателів – складна процедура, яка включає в себе як організаційні (визначення списку присяжних, виклик їх в судове засідання), так і процесуальні заходи (перевірка суддею та сторонами неупередженості у запрошених в суд присяжних, заявлення і вирішення судом самовідводів, відводів присяжних, усунення присяжного).

Неможливість участі в судовому розгляді у статусі присяжного визначається існуванням обставин, які перешкоджають включенню особи до списку присяжних (ч. 1-2 ст. 65 Закону), та обставин, які виключають участь особи як присяжного у розгляді (ст. 75-76 КПК України). Присяжний має право просити про увільнення від участі у провадженні, посилаючись на обставини, які вказані у ст. 66 Закону.

Порядок вирішення самовідводів, відводів, увільнення від виконання обов'язків присяжного визначено не загальною (ч. 1-2 ст. 81 КПК України), а спеціальною нормою (ч. 5 ст. 387 КПК України).

На основі проведеного дослідження було розроблено наступні рекомендації та пропозиції по вдосконаленню законодавства.

Відповіді на питання, пов'язані із приватним (особистим та сімейним) життям присяжних з етичних міркувань доцільно давати біля суддівського столу.

Є підстави доповнити ч. 3 ст. 387 КПК України, надавши цивільному позивачу, відповідачу, законним представникам, представникам та захисникам, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, право задавати питання присяжному.

Пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 390 КПК України п. 3 такого змісту: «прояву упередженого ставлення, обізнаності про обставини кримінального провадження з неprocesуальних джерел». Це дозволить усунути присяжного, який втратив свою об'єктивність, від участі у кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
4. Солодков А. А. Теоретичні основи та практика здійснення провадження в суді присяжних в Україні : Дис... канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / А. А. Солодков. – Х., 2015. – 219 с.
5. Про деякі питання здійснення кримінального провадження в суді першої інстанції судом присяжних : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 січня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docs.dtk.ua/doc/1077.5222.0>.
6. Про затвердження Положення про автоматизовану систему документообігу суду : Рішення Ради суддів України від 02 квітня 2015 року № 25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rsu.court.gov.ua/rsu/rishennya/rishennyaupdate>.
7. Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05 жовтня 2012 року № 223-1446/0/4-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docs.dtk.ua/doc/1077.3377.0>.
8. Бэрнем У. Суд присяжных заседателей / У. Бэрнем. – М. : Издательство Московского независимого института международного права, 1995. – 128 с.
9. Рассмотрение дел судом присяжных. Научно-практическое пособие. Отв. ред. В. М. Лебедев. – М. : Юридическая литература, 1998. – 671 с.
10. Ухвала Маловисківського районного суду Кіровоградської області у справі 396/899/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/47397439>.
11. Судебная власть. Под ред. И. Л. Петрухина. – М. : ТК Велби, 2003. – 720 с.
12. Вицин С. Е. Суд присяжных / С. Е. Вицин, И. Б. Михайловская, Л. Д. Алексеева, Э. Ф. Куцова / Науч. ред. С. Теймен. – М. : Рос-сийская правовая академия МЮ РФ, 1994. – 134 с.
13. Ухвала Сихівського районного суду м. Львова у справі № 441/245/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54320705>.
14. Завидов Б. Д. Особенности рассмотрения в суде уголовных дел с участием присяжных заседателей / Б. Д. Завидов. – М. : Дашков и К, 2004. – 148 с.
15. Немытина М. В. Российский суд присяжных : учебно-методическое пособие / М. В. Немытина. – М. : БЕК, 1995. – 218 с.